УКРЛІТ.ORG
ПУБЛІЧНА ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Людина-маятник

Бережний Василь Павлович

I.

Усі в лабораторії помітили: з приходом Флоріки доктор Лавро якось одразу і різко змінився. Де й ділася його нахмуреність, непривітність у стосунках з колегами. Такий уважний зробився, люб’язний, усміхається, навіть лисина заблищала веселіше!

І все це через новеньку стажистку.

— Зверніть увагу на ті створіннячка, Флоріко! — кликав її до мікроскопа, щоб показати холерний вібріон. — Яка функціональна досконалість! Просто і ясно.

— А як ви вважаєте, Флоріко…

— Погляньте на генні ланцюжки in vitro[1], Флоріко! І отак цілий день — Флоріко та Флоріко.

«Що він у ній побачив такого? — знизувала плечима ставна білявка в накрохмаленому халаті. — Суха тараня, ноги — обидві ліві, та ще й дрібне!»

Справді, Флоріка не вирізнялася красою, зате була запопадлива до роботи. Годинами сиділа над мікроскопом, не розгинаючись, наче дивилась якийсь захоплюючий фільм. А з піддослідними морськими свинками поводилась так, немов ті щось розуміли:

— Не треба жахатися! Укол не болючий, а для науки це дуже потрібно…

В її великих очах тихо сяяла ніжність. Може, оте сяйво і приваблювало Лавра?

Білява красуня не без зловтіхи думала: «Цікаво, їй він також запропонує те, що й мені? На морських свинках експеримент удався, але ж ми — люди! Лавро обіцяв тоді золоті гори, навіть одруження, аби тільки вона погодилась на експеримент. «Історичний експеримент». Фанатик. На кандидата в женихи він тоді зовсім не надавався, але тепер…» Його загравання з Флорікою викликало в білявки невиразний внутрішній протест. Чимось він її все-таки зачіпав. Було щось у ньому небуденне, яскравинка, мінлива гра імпульсів — те, що називають творчим неспокоєм. Профіль його особистості не вміщувався у звичних рамках. Залишивши практичну медицину, Лавро з головою поринув у наукові дослідження, пропагував філософію медицини, все мудрував з генетичним кодом: «Треба підібрати ключик до цього шифру матінки-Природи!» Колеги, позаочі, звичайно, вже давненько кепкують: серед медиків Лавро — філософ, а серед філософів — медик. «І справді, вдає із себе хтозна-кого… Штукар. Але ж доктор… Досить відомий учений. У нього лише одна вада, але серйозна: окрім науки, ніяких захоплень, навіть у преферанс не грає. Ще й іронізує: «В азартну гру тільки з Природою варто грати!» Він з тих, що не пристосовуються до обставин, а навпаки — пристосовують їх до своїх потреб. Сухар. А бач, як любенько та лагідненько підсів до робочого столика Флоріки. Щось дуже пильно розглядає предметне скло, бубонить… Певне, підбиває на експеримент. Бо яке до неї може бути почуття?»

Лавро насупив брови, чоло прокреслили вертикальні зморшки.

— Бачите, Флоріко, лейкоцитарна формула вашої крові значно відхиляється від норми. Давайте глянемо правді в очі: катастрофи ще немає, але…

На обличчя Флоріки набігла хмарина, дівчина зніяковіла, на губах з’явилася винувата посмішка.

— Я лікуюся у протизобному диспансері…

— Давно?

— Та вже тривалий час…

— Ну, от бачите, рутинна терапія позитивного ефекту не дала, хіба не так?

Білявці здалося, що Лавро тішиться з неефективного лікування Флоріки, але приглушує свою радість, навіть забарвлює голос у співчутливі тони, йому нехай що, аби провести свій експеримент.

Не діждавшись відповіді, Лавро провадив далі:

— Але, як кажуть, не тільки світу, що в вікні. У вас, Флоріко, є перспектива на одужання! І не зиркайте на мене так недовірливо. Я беруся поставити вас на ноги! Просто і ясно.

Дівчина повернула до нього своє бліде обличчя:

— Справді?

— Авжеж! Тільки тут потрібна… деяка сміливість.

Вії у Флоріки затріпотіли, як метелики:

— Сміливість?

Білявка не витримала, повернула голову з пишною зачіскою і, мило усміхнувшись, кинула «шпильку»:

— Тут, Флоріко, йдеться про сміливість нашого шановного експериментатора.

— Це само собою, Альбіно, — вибачливо посміхнувся Лавро.

— Чого ж тоді, дозвольте спитати, ви шукаєте… жертв, хоча історія науки знає не одного дослідника…

— «Жертв»… — Лавро скривився, наче від кислиці. — Ох і язичок у вас, Альбіно… А втім, ви вже не зможете дорікнути… Я вирішив теж.

— На собі?

— Так. Разом із Флорікою.

Це подіяло на Альбіну, як холодний душ. Деякий час вона неспроможна була вимовити й слова.

— Оце вже по-чоловічому! — нарешті видихнула, труснувши золотистими кучерями.

— А буде ще й по-жіночому, як ви допоможете нам з Флорікою, — поправив окуляри Лавро.

— Ну, якщо зможу… — трохи розгубилася Альбіна, в очах її з’явився вираз настороженого очікування.

— Я хочу, щоб ви провели цей експеримент.

— Я? — вражено перепитала Альбіна, тицьнувши пальцем у свої повні груди. — Ваш експеримент?

— Так, саме ви. Я просто милуюся, спостерігаючи, як ви філігранно проводите операції. У вас висока експериментальна культура. Не скромничайте, в нашій лабораторії ви, Альбіно, перша.

Вона дивилася на обох — Лавра і Флоріку — здивовано і водночас злякано.

— Але ж ми ще не зачіпали генотипу людини. І ніхто в Союзі… і в цілому світі…

— А чому б нам не розпочати? Все одно це мусить колись статися, як ви вважаєте? От давайте спробуємо. І для вас це нагода…

— Нагода для мене?

— А звичайно. Просто і ясно.

«Справді, — подумала Альбіна, — він каже правду, це нагода…» Холодок остраху пройняв їй груди, відчула, що візьметься за цю операцію, що це таки її шанс. Проте ще заперечувала:

— Але ж генетична карта людського організму ще не розшифрована, тут можуть бути…

— Несподіванки? — осміхнувся Лавро. — Промахи? Хто ж від них застрахований? Парашут може й не розкритися.

«Фанатик. Самогубець», — змигнуло в очах Альбіни.

Флоріка не озивалася й словом, сиділа, схиливши голову, тільки інколи на її по-дитячому довірливе бліде обличчя набігала тінь занепокоєння, дівчина кліпала віями.

Лавро кинув запитливий погляд на Флоріку і продовжував, звертаючись до Альбіни:

— Про ступінь ризику ми вже говорили. Вовка боятись — в ліс не ходити, адже так, Флоріко?

— Так, — хитнула головою лаборантка і зажурено подивилась у вікно на інститутський сад, облитий багрянцем призахідного сонця.

Робочий день закінчувався, почувся дзенькіт посуду, шум і дзюркотання води з кранів, глухе постукування металевих дверцят лабораторних шаф, куди на ніч ховали реактиви і препарати.

Флоріка наче прокинулась, швидкими рухами почала прибирати своє робоче місце.

— А знаєте що, дівчата, — сказав, підводячись, Лавро, — якщо ви нікуди не поспішаєте, то заходьте до моєї комірчини, ще трохи поговоримо. Згода?

Авжеж, згода! Обом кортіло якнайбільше дізнатися, що там визріло у Лавровій голові. Альбіна, внутрішньо тремтячи, хотіла упевнитись остаточно, чи справді їй випав шанс, ну, а Флоріка думала про свою недугу.

— Людина живе в океані мікробів і бактерій, — заговорив Лавро, ходячи по зеленій килимовій доріжці поміж Флорікою і Альбіною, що вмостилися в кріслах одна проти одної. — Ви тільки уявіть собі міріади цих невидимих напасників, тьма-тьмуща їх так і кишить навколо і в нас. Ці орди атакують нас удень і вночі, кожної миті. Дивно, як людина змогла вижити… Чи, може, спочатку планета була стерильна?

Лавро став біля широкого вікна, немов ждучи відповіді на своє риторичне запитання, задер голову, щоб не впали окуляри, і згори вниз, як півень, скоса подивився на своїх слухачок. Оця його поза та й зверхній тон, — він говорив, наче перед студентською аудиторією, — дратували Альбіну, і вона опускала очі, щоб приховати невдоволення.

— Ні! — патетично вигукнув Лавро і знову заходив по кабінету. — Мікросвіт з’явився набагато раніше. Виживанням ми завдячуємо імунній системі: вона виставляє бойові загони супроти інфекційних агентів, захищає кожну клітину нашого організму. Але чи може вона функціонувати безперебійно і безвідмовно? Тут відповідь однозначна: ні, не може. Усі структури цього світу — текучі, мінливі. Не становить винятку і наша імунна система, просто і ясно. З плином часу в оборонних лініях організму з’являються проломи, ворожі загони обминають редути і проникають до фортеці. Настає інтенсивне старіння, що зрештою веде до неминучого фіналу…

— «Лінії, редути… — невдоволено кривила губи Альбіна. — Йому все просто і ясно. Чи ти ба, який Ціцерон знайшовся! Замість того, щоб говорити про цитогенетику, розтікається білкою по дереву… Хто тут потребує лекції? Краще вже дискусія!»

— А я вважаю, вельмишановний докторе, — Альбіна поклала ногу на ногу і обхопила руками коліна, — що вирішальний тут інший фактор.

— Ну-ну, — Лавро спинився біля вікна, обіперся ліктем об лутку, — який же?

— В організмі є гени, які завідують процесом старіння.

— Ого! — криво посміхнувся Лавро. — Запрограмоване старіння? А значить, і… смерть?

— Так, і смерть запрограмована. — В очах Альбіни змигнула тінь. — Генів-могильників небагато — може, один на тисячу інших, та коли вони починають діяти — організм приречений.

— І коли ж вони починають? — закліпала віями Флоріка.

Альбіна подивилася на лаборантку, як ото вчителька на учня-тупака, і це було неприємно Лаврові. Чому, ну чому такі нещирі люди?

— Ці гени даються взнаки тоді, коли організм вибуває з еволюційної гри, — сказала Альбіна, — тобто коли зародкові клітини перестають ділитися, припиняють своє розмноження і поступово гинуть. А це починається, — Альбіна повернула голову до Флоріки, — в трохи старшому віці.

Флоріка полегшено зітхнула, і це викликало ледь помітну посмішку в Альбіни.

— Та-а-к… — Лавро поправив окуляри. — Просто і ясно Значить, Природа створює для того, щоб знищити?

— Авжеж, відкинути все непотрібно, використане в еволюційному процесі, а що?

Лавро сів за свій стіл, обіперся ліктями, сплівши докупи пальці обох рук.

— «Еволюційна гра»… Ефектно, — сказав після деякої паузи. — Але це — генна міфологія, ми ж займаємось інженерією, генною інженерією. Ось так. А вашу гіпотезу запрограмованої смерті легко спростовує статистика довгожителів. Та якщо з царини міфів перейти до конкретної проблеми…

— Якої ж саме? — прохопилась Альбіна, пожадливо бажаючи, щоб він знову почав про експеримент.

— Здоров’я Флоріки. Рутинні методи не дають ефекту в лікуванні білокрів’я — спробуємо пересадку генів. Просто і ясно. Мені також потрібно посилити імунну систему, але назвімо цю операцію: «Здоров’я для Флоріки». Нехай вона так і ввійде в історію науки.

— Та чи справа в назві? — не втерпіла Альбіна. Оте «флорікання» сиділо їй у печінках. — Ближче до діла.

В її уяві поставала картина операції. Тьмявий екран скануючого апарата. Несхибно ввести довгу голку шприца у мозок, у потрібну точку — не так-то легко. Тільки-но подумала про це, як відчула нервовий дрож в усьому тілі. Пусте, нема чого боятися. От тільки формальності обов’язково…

— Ви добре володієте цитологічною технікою, фрагменти відповідних хромосом я приготував, отже діло за вами. — Лавро втупив очі в Альбіну. — Ну то як, ви згодні провести… цей експеримент?

Альбіні раптом зробилося страшно. Збентежено опустила очі, обсмикнула сукню на коліні, в неї аж губи зворухнулись, щоб сказати: «Ні!» Але стрималась. Ще кілька секунд, і страх почав танути, наче крижина у теплій воді. Геть нерішучість і вагання! Хіба можна пропустити такий шанс? Але… Ніяких «але»! Carpe diem![2]

І вже в її мозку сформувалась модель такого жаданого майбутнього. Епохальне відкриття! Сам же доктор Лавро визнає…

— Я от що думаю… — нарешті заговорила Альбіна. — А чи це можливо в умовах нашої лабораторії? Хто нам дозволить?

Лавро зчепив і розчепив руки, ляснув долонями по столу.

— Все це я беру на себе. Створимо тут медико-генетичний центр. Обладнаємо дві суміжні палати. Згода, Флоріко?

Лаборантка якось в’яло, ніби знехотя, кивнула головою.

— Ну, якщо так, — в голосі Альбіни вже не було вагання, — то напишете розписки, обоє.

— Розписки? — закліпала очима Флоріка. — Навіщо?

— Ну, мало чого… На всяк випадок. Інакше я за цей експеримент не візьмусь.

— Добре! Добре! — повеселіло вигукнув Лавро. — Все оформимо як слід. Головне, що ми вам довіряємо, Альбіно!..

«Якби ти міг зазирнути в майбутнє, — не без зловтіхи подумала Альбіна, — може б, так не радів…»

— Отже, домовились — здоров’я для Флоріки! — Лавро бадьоро вийшов із-за столу. — Просто і ясно. Вище голови, дівчата, історія нас не забуде!

II.

Доктор Лавро повільно виринав зі сну і ніяк не міг прокинутись, — так знесилений плавець відчуває поверхню води, а прорвати тоненької плівки не може. Напнулася — і тримає. Та навколо все більше і більше світла, крізь повіки воно проймає сітківку, всотується в мозок. Ху-х… Очі розплющились, і він побачив матово-молочний екран. Лежачи на боці, він дивився на нього і перед операцією, аж доки не заснув. Але тоді екран світився, добре видно було гіпоталамус та й інші структури мозку. Навіть після анестезії він деякий час ще міг стежити, як рухалась довга голка шприца… Пальці в Альбіни не здригнулися, ніби вона робила цю операцію не вперше.

Так, голова хоч і важка, але пам’ять не втрачена, це вже добре. А як там…

— Флоріко-о!..

— Ну от, знову… Тихіш-ше! Вона ще спить.

Зашурхотів накрохмалений халат, і до кушетки підійшла Альбіна. Лавро вдихнув тонкий аромат її духів і остаточно проминувся.

— Як самопочуття? — схилилась до нього Альбіна.

— Та я наче нічого, тільки важкість у потилиці, а як там Флоріка?

— Табло висвітлює — все в нормі. А що тут у вас? — Вона подалася до узголів’я, де світилася індикаторна панель, зачепила його полою халата. — Теж усе добре, тільки трохи підскочив тиск… Хочете встати? Зараз познімаю…

Легкими дотиками пальців Альбіна швидко позбирала датчики, що були прикріплені до тіла лейкопластирем.

Доктор Лавро поволі підвівся, намацав ногами капці, несамохіть струснув головою, надів окуляри і, обережно ступаючи, пройшовся по палаті.

— Ну, що ж, координація рухів не втрачена, я все пам’ятаю, голова хоч і не свіжа, та почуваюсь майже нормально, залишається виждати, як запрацюють пересаджені гени. Спасибі, Альбіно. Хоч наш академік і побоювався, експеримент «Здоров’я для Флоріки» почався нібито вдало. А як там вона сама?

— Чого це ви, докторе, все «майже» та «нібито»? Ось погляньте на свою… підопічну — одразу переконаєтесь…

— Гра відбулася, але…

— Ніяких «але»! — посварилась пальчиком Альбіна.

Лавро ще відчував себе її пацієнтом і говорив тихим, нерішучим голосом.

— Але… Finis coronat opus[3].

Флоріка спала здоровим сном, — докторові Лавру досить було одного погляду на осцилограф,

щоб перекопатися в цьому. Зелена лінія альфа-ритму[4] пульсувала з побільшеною амплітудою, піби виводила якусь плавну мелодію. Здавалося, Флоріка вві сні дослухається до тієї мелодії, і то з великою приємністю. Так, сон у неї здоровий. Уповільнене дихання, ледь розтулені порожевілі губи, зволожена слиною білизна зубів, і на щоках уже проступає легенький рум'янок. Доктор Лавро з якоюсь невиразною заздрістю дивився на лагідне, спокійне обличчя дівчини — разюча зміна! Де й дівся сірий, землистий колір, що так непокоїв його ще вчора.

— Чудова реакція, — пошепки сказав Лавро.

Флоріка раптом зворухнулась і розплющила очі. Не кліпала віями, а зосереджено дивилась на Лавра, ніби пізнаючи.

— Як почуваєшся, Флоріко? — збентежився він.

— Нічого… Добре… А ви? — В її голосі почулася тривога. — Ви наче постаріли років на десять!

Лавро пішов до своєї палати, сів біля столика, підсунув до себе невелике овальне дзеркало на пластмасовій підставці. Так, обличчя посіріло й осунулось, на лобі пролягли дві зморшки. Справді, ніби постарів. І втома… Руки й ноги обважніли… Треба було таки обійтися без наркозу, але ж Альбіна…

— Трохи є, — сказав, повернувшись у палату до Флоріки. Дівчина вже сиділа на ліжку в білому накрохмаленому халаті, Альбіна заповнювала «історію хвороби». — Але це, я гадаю, післяопераційне… Просто і ясно.

Флоріка зітхнула:

— Якби ж то…

Альбіна тільки поглянула скоса і продовжувала писати.

— В кожному разі, я ще не почуваюсь дідом, — спробував посміхнутись Лавро, але замість посмішки на обличчі з'явилась болісна гримаса.

Так, він ще не став дідом, але в глибині єства відчув: реле старіння ввімкнулося, процес наростатиме. І якщо тисячі процесів у нашому тілі проходять незалежно від нашої свідомості, то цей, без сумніву, викликаний ним самим. Вирішив, бач, погратися з Природою. Ну, що ж… Страху нема, тільки цікавість: що буде далі?

— От що, Флоріко, — сказав спокійним голосом, ще й лагідно подивився на неї, — крім наукового щоденника, який веде Альбіна, ми мусимо завести і свої — треба записувати суб'єктивні спостереження: відчуття, думки, настрій.

— А навіщо?

— Потім, опрацьовуючи увесь зібраний матеріал, ми зможемо краще, всебічно проаналізувати експеримент. Просто і ясно.

«Оце витримка, — заздрісне почуття кольнуло Альбіну, — говорить, як про сторонніх. Але реакція несподівана: він марніє, а вона повниться силою. Наскільки він старший? Та ні, це не має значення». Уголос промовила:

— Особисті щоденники — це прекрасно, доктор Лавро. І треба якомога детальніше фіксувати найменші порухи, все знадобиться.

«Фіксувати» в основному випало на долю Лавра. Самопочуття Флоріки поліпшувалось з кожним днем, і вона коротко нотувала: «Настрій хороший, апетит є, аналізи кращають». Натомість доктор Лавро списував цілі сторінки, помічаючи, як підупадає, розладнується його здоров'я. Симптоми швидкого старіння не забарилися. Почали тремтіти руки, він впустив термометра; іншого разу не зміг налити реактив у мензурку; стало важко читати, літери попливли перед очима — довелось міняти окуляри; з'явилися сонливість, задишка, загальна втома. Десь через два місяці він почувався як восьмидесятилітній. Геть посивів і почав горбитись. Лягав охоче, вставав з великим трудом. Аж тепер зрозумів, чого постогнує його старенька мати: все тіло нило, наче побите.

«Генна аномалія, — кволо посміхався Лавро на прийомі у терапевта. — Але смак до життя ще є, жити цікаво».

Різке ослаблення організму доктор Лавро зносив майже спокійно, та коли його почали не впізнавати знайомі, а в тролейбусі навіть літні люди давали йому місце, — стривожився не на жарт. Щось тут не так. Операція, безперечно, проведена філігранно… Невже якийсь гандж у штамі? Виключено. Тоді що ж?!

Увечері покликав Флоріку — дівчина зайшла до палати ставна, здорова, кров з молоком.

— Що, вам погіршало? — закліпала повіками Флоріка.

— Може, й погіршало. — Доктор Лавро скрушно зітхнув. — Я, мабуть, приляжу. А ти посидь коло мене. Враження таке, ніби зсуваюсь по схилу гори і ні за що зачепитися…

«О боже, як він подався! — подумала дівчина. — Бідний доктор Лавро… Де блиск його очей? Де міцна статура?»

— Кажете, нема за що зачепитися? — обізвалась якомога бадьоріше. — Але ж треба, треба щось робити!

Флоріка знову закліпала віями, на очах блиснули сльози.

— Ну, не слід так побиватися. Експеримент, скажемо так, наполовину вдався: ти позбулася лейкемії…

— Невже ви змирились із своїм становищем? — стріпнула головою Флоріка. — Докторе, я вас не впізнаю!

Голос її зірвався на фальцет, це був крик самої душі — подив, обурення, заклик, і Лавро стрепенувся, немовби прокинувся з тяжкого задушливого сну. Сів на ліжку, ноги намацали капці. Вловивши зміну в його психічному стані, Флоріка продовжила штурм:

— Чим ви займаєтесь, докторе? Самі спостереження. Пасивність, цілковита пасивність. Схаменіться, поки ще не пізно. Чуєте? Саме зараз необхідна ваша знаменита мозкова атака, збурення думки.

Доктор Лавро підвівся, мовчки заходив по палаті, потираючи підборіддя. Бурмотів, ніби й не помічаючи Флоріки:

— Так, так. Справді… гм… Наче хтось сторонній.

Нарешті підійшов до Флоріки, поклав їй на плече свою старечу руку з набухлими венами, бадьорячись, сказав:

— Маєш рацію, треба діяти. Гра ще не програна, ми ще підкинемо дещо матінці-Природі. Просто і ясно.

Флоріка усміхнулась, як дитина, тішачись, що вдалося «ввімкнути» доктора.

«Гра в одні ворота. — Лавро намагався опанувати сум’яття в голові. — Та це поки що… Рахунок треба розмочити. Не може ж так бути». І раптом, як блискавка серед мороку: гамма-інтерферон![5] Вони ж недавно синтезували цей чудо-білок, отут, в оцій лабораторії. Це ж допоміжна армія для імунної системи, гроза вірусів!

— А що, коли ввести інтерферон, Флоріко? Метелики її повік радісно змахнули крильми.

— Оце ідея! Інтерферон — це ж чудово!

— Але чи згодиться Альбіна? Вона така налякана…

— Хто наляканий? — Дівчина стенула плечима. — Аніскілечки. Ці експерименти їй потрібні для докторської.

— Ну, якщо так… Хоча й не похвалилась.

— Ні-ні, — Флоріка припала до грудей, — не треба Альбіни!

— Чому? — здивувався ошелешений Лавро. — Та отак — не треба, і все.

Лавро погладив її по м’якому волоссю, як дитину.

— Дивно… В неї такі вправні руки і зірке око. Що ти проти неї маєш?

Флоріка знітилась, не знала, що й сказати. От не лежить її душа до Альбіни — і край.

— Ну, знаєте, окремі штрихи… Нещира вона, потайна. Ви, може, й не повірите… Я помітила: чим гірший ваш стан, тим кращий у неї настрій. Експеримент, на її думку, удався повністю, розумієте?

Доктор Лавро на те лише гмукнув щось невиразне, пішов за ширму, переодягнувся в смугасту піжаму, що висіла на ньому, як на кілку. В постелі натягнув на себе біле простирадло і, склавши на грудях руки, заплющив очі. Флоріка здригнулась: мрець!

— Будете вже спати? — запитала.

— Та ні, дівчинко, давай обміркуємо становище Може, й справді обійдемось без Альбіни?..

Губи у Флоріки смикнулися, дівчина не змогла стримати посмішки.

— Авжеж! Авжеж!

— Я ось як думаю: штами мікробів, які вироблятимуть інтерферон, можна буде ввести підшкірно, наприклад, під лопатку…

— Просто і ясно! — Флоріка з задоволенням скористалась його улюбленим виразом.

Лавро кволо посміхнувся:

— Завтра попросимо в академіка препарат.

Флоріка пішла до своєї палати в гарному настрої — вперше за ці місяці. Надія підтримує людину хоч у якій скруті.

Чи потрібно детально розповідати, як відмолоджувався доктор Лавро? Не за день і не за два, звичайно, але сила після введення гамма-інтерферону прибувала кожної миті. З'явився апетит, пожвавішала хода. Почав набирати вагу.

— Просто і ясно, — сказав у відповідь на захоплення Флоріки. — Імунна система працює оптимально.

Тепер у щоденник записував тільки приємні звістки:

«Щаслива рука у Флоріки! Старість відступає з усіх життєво важливих пунктів, вузлів і центрів. Поліпшилась робота серцево-судинної системи, органів дихання, активізувалися обмінні процеси. Приємно молодіти!»

Молодість верталася, як в уповільненій кінозйомці, тільки кадри прокручувалися назад.

Альбіна ходила похмура, дратівлива; «флорікання» їй так дошкуляло, що одного разу не стрималась:

— Даремно радієте, органічних змін інтерфероном не вилікуєш…

У Флоріки захмарилось лице, глибоко в очах під густими віями темнів сум. По всьому було видно — дівчина потерпає за свого доктора Лавра. .Він же, власне, вилікував її від невиліковної недуги! Та й уся їхня лабораторія прихильно і доброзичливо стежила за перипетіями Лаврової «гри з Природою». От лише Альбіна…

Тим часом фільм про омолодження демонструвався далі і нарешті дійшов до останнього кадру: доктор Лавро став майже таким, як був перед початком свого експерименту. В усіх відлягло від серця: старість відступила!

— Просто і ясно, — посміхався Лавро до Флоріки. — Гру ми виграли, хоч Природа уперто боронилася!

Помолоділий учений був на піднесенні: в особистому плані — взаємність Флоріки (вони вирішили одружитися), в науковому — залишалося систематизувати багатющий матеріал і написати монографію. Вважав своїм обов'язком також допомогти Флоріці в роботі над кандидатською. Авторитетні вчені не мали сумніву, що доктор Лавро — завтрашній академік. Лише Альбіна не приховувала невдоволення, мабуть, образилась, що ніхто її участі в експерименті не відзначав.

Уже був призначений день реєстрації шлюбу, Флоріка приміряла чудову сукню з білого шовку і таку ж білосніжну фату — в цьому наряді та ще й у вінку вона була просто чарівна. Певне, відчувала це й сама, бо довго крутилася перед люстром. А тоді, тяжко зітхнувши, сіла біля вікна й чомусь зажурилася. Наче передчувала лихо. Задзвонив телефон — аж здригнулася,

— Ти не хвилюйся, дорогенька, — кволим голосом обізвався Лавро, — я щось трохи занедужав…

— Які симптоми?! — скрикнула Флоріка.

— Симптоми старості…

— Зараз приїду. — Флоріка поклала трубку і почала скидати весільне вбрання.

III.

— Цей напад — наче пенальті, — пробував жартувати Лавро. Він знову лежав у своїй палаті, вкритий білим простирадлом. — Тут гол невідворотний. Два — один на користь матінки-Природи. Просто і ясно.

Флоріка закліпала повіками і нічого не сказала. їй не подобалось, що доктор, такий талановитий учений, зводить усе до якоїсь гри.

— А може, це звичайна хвороба? Ну, скажімо, грип.

— Ні, золотко, інфекції не виявлено. Це розлад гомеостазу[6].

— То що — знову інтерферон?

— Та ось побачимо. Генна інженерія має досить великий арсенал засобів, ти ж знаєш. Я хочу запросити ще геронтологів.

— Це ідея, — обличчя Флоріки проясніло. — Там є чудові фахівці. Я ось прочитала в реферативному журналі…

Доктор Лавро мовчки слухав її міркування, одразу вловивши, до чого йдеться. Тому, коли вона виговорилась, пообіцяв:

— Не хвилюйся, люба, Альбіни я не запрошу.

Тієї ночі довго не міг заснути, лежав розбитий і безсилий. Круговерть думок то підносила до галактик, то кидала в глибину живої молекули. Наказував собі заснути, не думати зовсім, але… Думки напливали, ніби хмари з-за обрію, і не можна було спекатися їх, сховатися. Виринали й виринали. 1 наче це й не його мозок працював, а чийсь інший, він тільки спостерігав збоку, відсторонено. «Скільки проблем! Скільки запитань без відповідей! Ось хоча б… Та навіщо ламати голову? Однаково ж не докопаєшся, які сили ліплять і живлять ген, мікроскопічний білковий ланцюжок… їх тисячі в живому організмі, це грандіозна система, справжній тобі зоряний космос. В космічних формуваннях — ієрархія, а тут? Чи є серед генів головні й допоміжні? Досить. Спати, спати, спати… А все ж таки, як ген передає команду клітині, як він керує велетенським комбінатом? Як це здійснюється? Які тут біохімічні контакти? Як та які… Можеш «якати» скільки завгодно… Хоч би трохи поспати… От іще таємниця: програма життя організму здійснюється незалежно від свідомості… Скільки ще кодів не розшифровано… А де, власне, взявся генофонд на планеті?.. Як…»

Нарешті сон війнув на Лавра темним крилом, чоловік зіщулився, огорнутий якимсь предковічним страхом. Так, певно, вжахнулася первісна людина, підвівши голову і зазирнувши в океан Космосу. Відчув себе таким малесеньким, що годі й сказати. А проте — стиснув кулаки і посварився в небо:

— Гра ще не закінчена! Я ще заб’ю гол!

У відповідь пролунало зі сміхом:

— Ну що ж, дай боже нашому теляті вовка з’їсти!

Лавро опустив кулаки і прокинувся. Біля нього сиділа Флоріка, поруч вивищувалась Альбіна. Побачивши, що він розплющив очі, знову засміялась:

— Кому це ви погрожували, докторе? Чи не самому господу-богу?

Лавро нерозуміюче поводив очима, і Флоріка пояснила:

— Уже день, а ви не вставали. Коли чуємо — крик… — Взялася за руку, намацуючи пульс. — Датчики поставимо?

Лавро кивнув, усе ще нерозуміюче поглядаючи на Альбіну. Чого вона тут? Дивно, але тепер і йому її присутність була неприємна. Може, через той сміх і плаский дотеп? В усякому разі, йому відлягло від серця, коли вона пішла.

Далі фільм Лаврового життя розкручувався за тим же сценарієм — загальна слабість, задишка, втрата ваги, сивина… Терапія ніскілечки не допомагала, руйнівні сили не зважали ні на які пігулки, з кожним днем діяли агресивніше. Навіть геронтологам не вдалося вплинути на хід подій.

Доктор Лавро танув як свічка, і ніяк було зарадити чоловікові, окрім як знову ввести гамма-інтерферон. Чому він не пішов на це, хоч Флоріка пропонувала одразу після «пенальті»? Він, бачте, вирішив продовжити спостереження якомога довше, щоб нагромадити якнайбільше матеріалу і «таки розкрити таємницю». Сам собі слідчий!

— Хочу докопатися… Це ж аномалія в роботі генного апарата. Наче хилитається маятник: молодість — старість, молодість — старість. Той маятник — це я, Флоріко, я — людина-маятник.

Дівчина кліпала очима і зітхала, їй дуже кортіло, щоб маятник зупинився на позначці «Здоров’я», щоб у нареченого було все гаразд і їхнє життя ввійшло в нормальне русло. Та ба! Не такий Лавро, щоб заспокоїтись, очі його відкриті на світ, пожадливі до інформації. Ну, а про генетику й говорити нічого, тут він готовий життя віддати за краплину істини.

Флоріка, чергуючи біля недужого довгими вечорами, кожного разу нагадувала про інтерферон, та марно.

— Встигнемо, — відмагався Лавро, — ще мало цитологічних аналізів. Краще ось поглянь у вікно — які великі зорі! Наче поближчали… Знаєш, Флоріко, мені часом здається, що я вже колись був, і ти була зі мною, і все це вже було. Ось і зараз виринає якийсь тьмавий, невиразний спогад…

— Генетична пам’ять?

— Можливо. В цьому парадоксальному світі все можливе, але от ніяк не проклюнеться головне, якась подія… Чорна пляма та й тільки, наче вугільний мішок у космосі. Знаєш, що це таке? Скупчення пилу. Цього «мішка» не побачиш і в найбільші телескопи, він проявляє себе, закриваючи зорі… Отак і в нашому мозку…

Доктор Лавро говорив тихо, бурмотів собі під ніс, Флоріка ледве розбирала. Замовк — подумала, що задрімав, і вже підвелася навшпиньки, щоб тихенько вийти. Коли ж ні, знову обізвався:

— Альбіна… Де це вона, що не з’являється? її вже з тиждень нема…

Ще не розтанули в повітрі звуки цих слів, як двері зі скрипом прочинилися, і в тіні (туди не сягало світло нічника) стала темна постать. Флоріку наче струмом ударило: Альбіна!

А Лавро не здивувався ніскілечки, ніби передчував, що вона прийде.

— Це ви, Альбіно? А я щойно про вас згадував.

Альбіна підійшла до його ліжка, лівою рукою притискувала якийсь згорток до грудей.

— Лежите, докторе? — поперхнулася дивним смішком.

— Та лежу.

— Ну й будете лежати.

— Чому? — заперечив Лавро. — Я — людина-маятник, буду хилитатися туди-сюди.

— Людина-маятник? Х-ха-ха! Дотепно. Ну й хилитайтесь… — Насупилась, почала розгортати пакет. — Я ось принесла вам подаруночок… Щоб не скучали.

Шмати впали додолу, і на долоні в Альбіни застрибала химерна лялька — тонкі ноги-пружинки, зубатий рот, на кулястій голові — невеличкі ріжки.

— Подобається? Це — мій синок Гена, тобто Ген, отой самий, що відає смертю. Бач, який жвавий… Ну, годі кривлятися, перелякаєш доктора.

Лавро сперся па лікоть і уважно придивлявся до Альбініного обличчя, Флоріка не могла й слова сказати, лише кліпала віями. Альбіна ж поколихала ляльку та й поклала в постіль до Лавра.

— Що означає цей спектакль? — стримано спитав він, уже здогадуючись, що сталося.

Альбіна хихикнула, кивнула на ляльку:

— Не здогадуєтесь? А ви ж такий проникливий, докторе… Просто і ясно, як ви мовите. Це той Геник, якого я ввела вам у гіпоталамус. Ви сказали: нагода для мене, от я й використала нагоду…

— Що?! — скрикнула Флоріка.

— …Мій любий підопічний Геник, завідує старінням, — провадила своє Альбіна, зовсім не звертаючи уваги на Флоріку. — А ви не вірили, докторе, заперечували.

— Але ж я сам приготував культуру для операції.

— Ваша культура — х-ха-ха! — попливла в раковину, а шприц я наповнила оцими…

— А для Флоріки?

— Варто було б ввести і їй… Ширший був би експеримент. Але ви так пильно стежили за ходом операції… Потім вона заснула, і я використала свій шанс.

— Це ж злочин! — сплеснула руками Флоріка.

— Науковий експеримент — злочин? Х-ха-ха! Оце зморозила…

Флоріка прожогом кинулася до дверей. Зупинив її приглушений вигук доктора:

— Вернись! Дівчина знехотя стала.

— Я хотіла подзвонити… викликати бригаду. Чи ви не бачите, що з нею?

— Що б там не було, а ніяких бригад… Такий експеримент… А як ви, Альбіно, одержали ці білки?

— О, це було не просто. В клітині вони розміщуються на рівні шостої хромосоми… Я їх вивела in vitro.

От уже цей доктор Лавро! Він розбалакує так, ніби не його самого, а когось іншого ця божевільна кинула в лабети старості. Флоріка страшенно обурена. Що тут з нею теревенити? Негайно в психолікарню! А він цікавиться деталями «ризикованого експерименту», розпитує як та що.

— Просто і ясно: ми продовжимо початий експеримент, адже так, Альбіно?

— Е, ні! — злякано замахала руками. — З мене досить.

— Чому?

— Мене й так совість мучить. Ось тут, — показала на груди, — особливо вночі, наче вогнем пече. Оце віддала вам Геника — може, полегшає.

— А ще як і записи, документацію… Адже вела?

— Звичайно, там уся біографія Геника.

Флоріка ступила до неї, поклала руку на плече:

— То ходімо, віддаси.

— Е, ні! Це мій секрет, — посварилася пальцем на Флоріку. — Бач, яка хитра! — І вже до Лавра: — Я сама принесу, тільки нехай не йде за мною назирці, добре?

— Гаразд.

Коли Флоріка сіла біля доктора, він задумливо сказав:

— Отепер ми знаємо, як воно сталося… Просто і ясно. А я не вірив у ті гени…

— Я й зараз не вірю. Можливо, збіг обставин, випадок.

— Не виключено, але все-таки… Мусимо переконатись. Почулися швидкі кроки, Альбіна прочинила двері, подала товсту папку Лаврові.

— Тут увесь родовід мого Геника. Це він, рогатий чаклун, перетворив вас на маятника. Глядіть, він примхливий, схоче — зупинить!

Доктор Лавро поклав папку на тумбочку і, поправивши подушку, ліг, втомлено заплющив очі.

Альбіна знову посварилася пальцем на Флоріку і навшпиньках пішла з палати. У дверях обернулася, пошепки сказала:

— Нехай вони з Геником посплять.

Флоріка, також легенько ступаючи, вийшла в коридор, увімкнула титан, почекала, поки він закипить, і палила білий лабораторний чайник. Може, Лаврові схочеться вночі пити. Вимкнула світло, щоб уже йти до своєї палати, коли він обізвався:

— Я не сплю, Флоріко, я все думаю…

Присіла на ліжко, нервово сказала:

— Є про що… Вона з самого початку була мені несимпатична.

А Лавра охопив незнаний досі настрій — напруга відхлинула, на душі полагідніло.

— Часом треба стати вище симпатій і антипатій. Ти. знервована, люба, мабуть, іди вже відпочивай.

А сам не втерпів, увімкнув настільну лампу і розгорнув папку… Боже, скільки думок викликали з небуття скупі записи, схеми, фотознімки! Попрацювала Альбіна… І це ж поза планом, самотужки, тихцем. Так… А де ж ключик до цього гена? їх небагато в організмі біля шостої хромосоми. Якби створити антиген… Отоді ніякої старості люди не знали б…

Доктор Лавро аж усміхнувся на цю думку. Оце перспектива… «Антистаростин»… Ні, не підійде, краще — «антиген». Одержав ін’єкцію — і ніякої тобі старості! Просто і ясно.

Раптом різкий напад втоми повернув його до дійсності. Коли б на воді — не зміг би рукою ворухнути, втонув би. А тут зсунувся на постіль і довгенько лежав, дослухаючись до того, що діялось у нього в грудях. Дихав поверхнево, бо з’явилися неприємні відчуття біля серця, у скронях тонко дзвеніло. Виходить, що не дуже воно просто і не зовсім ясно…

«Ну-ну, ти там не лінуйся, — подумки звернувся до свого серця, — працюй нормально, нам ще треба забити гол».

На світанку доктор Лавро заснув, йому наснилося, наче він жене м’яч до воріт, а там стоїть, розкарячившись і наставивши ріжки, Альбінин Геник… Сильним і точним ударом Лавро посилає м’яч під верхню перекладину, але прокляте одоробло встигає підхопити його на роги, — чути шипіння, і трибуни сміються голосом Альбіни, Лавро озирається — там сидять самі Альбіни, тисячі, десятки тисяч Альбін! Він знову жене м’яча, і той чортів Геник знову проколює його рогами, а ті, на трибунах, регочуть, аж заливаються. «Головою! Головою!» Він б’є головою, але спотикається і падає.

— Вам погано? — Флоріка гладить йому чоло, долоня її знімає жар, і Лавро нарешті приходить до тями.

— Треба ввести гамма-інтерферон, — пошепки, ніби по секрету каже він. — Виграємо час…

Ця незвичайна історія продовжується. Маятник Лаврового життя коливається з певною, вже установленою амплітудою. За минулий рік він чотири рази змінював молодість на глибоку старість. Наукові дослідження по синтезу гіпотетичного антигена, розпочаті вченим, ведуться силами всієї лабораторії.

Флоріка захистила кандидатську і тепер спеціалізується на цитології. А одруження вони відклали до того дня, коли буде завершено програму досліджень.

— Просто і ясно, — усміхається доктор Лавро. — Нас поєднає ланцюжок того самого білка, що вимкне старість, хоча він і має бути мікроскопічним.

----------—
Примітки:
[1] У пробірці (лат.).
[2] Лови момент! (лат.).
[3] Кінець — ділу вінець (лат.).
[4] Ритм спокою.
[5] Білок, здатний придушувати віруси інфекційних захворювань.
[6] Гомеостаз — сталість внутрішнього середовища організму.

Джерело: *Бережний В. П.* Лабіринт: Наук.-фантаст. повісті та оповідання. — К.: Рад. письменник, 1986. — 263 с. — С. 80-101.

Постійна адреса: http://ukrlit.org/berezhnyi_vasyl_pavlovych/liudyna_maiatnyk